

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNDE KAVRAMSAL SANATIN YERİ VE ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Çağrı GÜMÜŞ*

Arş.Gör. Şerife Betül PAPAĞAN**

Özet

Kavramsal sanat 1960’larda kendisini göstermiştir ve kavramsal sanat pek çok alanda ifade etme biçimi olarak kullanılmaktadır. Sanat yoluyla ifade biçimleri gün geçtikçe kuvvetlenmiş ve farklı yollarla karşımıza çıkmıştır. Grafik tasarım ile farklı bir ifade etme biçimi kazanan sanat sosyal sorumluluk projelerin de de yerini almıştır. Kavramsal sanat ile ifade edilen sosyal sorumluluk projeleri görsel anlamda daha da güçlenmiştir. Grafik tasarım yolu ile oluşturulan poster, afiş, billboard vb. tasarım ürünleri sayesinde sosyal sorumluluk projelerine görsel anlamda destek sağlanmaktadır. Görsellerle desteklenen sosyal sorumluluk projelerinde izleyici olayı daha net anlamakta ve kullanılan imgeler, şekiller, fotoğraflar, tipografiler vb. unsurlar sayesinde kalıcı etki yaratmaktadır. Sosyal sorumluluk projeleri ve grafik tasarımın birleşmesi sayesinde farklı kitlelere de ulaşmaktadır. Grafik tasarım avantajları kullanılmalı ve hedef kitlede kalıcı izler uyandırmalıdır. Gözlemlenen ve görülen resimler, sloganlar, imgeler insan hafızasında genellikle daha çok yer ediniyor kalabilmektedir. Görsel hafızanın ve kısa cümlelerin akılda kalışıyla daha etkili ve başarılı olabilmektedir. Bu nedenle sosyal sorumluluk projelerinde daima görsellere, sloganlara, imgelere vb. etmenlere daha yer verilmelidir. Düzenlenen sosyal sorumluluk projeleri bu anlamda net, anlaşılır, sade ve yalın halde istenen hedef kitleye daha kolay, başarılı şekilde varmış olur. Bu doğrultuda araştırmada öncelikle sosyal sorumluluk projeleriyle hedef alınan kitleyi bilinçlendirmek amacıyla kavramsal sanat kavramı ve grafik tasarımın ilişkisi irdelenmiştir. Bu anlamda farklı afişler incelenerek “Çocuk Gelinler” konulu sosyal mesaj içeren afiş tasarımlarının kavramsal sanat ile birleştirilerek yapılmış ve sonuca gidilmiştir. Bu araştırmanın amacı sosyal sorumluluk projelerinde kavramsal sanatın yeri ve önemini saptamak, grafik tasarım alanında kullanılan kavramlarla konunun ele alınış biçimlerini incelemektir. Araştırmada nitel veri toplama araçlarından literatür tarama ve doküman incelemeden faydalanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; ele alınan yedi afiş doğrultusunda disiplinlerarası yaklaşımların benimsenmesi ve güçlü kavramsal alt yapı içeren mesajların verilmesinin sanat ve sosyal sorumluluk projelerinin ilişkilendirilmesinde olumlu sonuçlara yol açtığı saptanmıştır. Bu bağlamda grafik tasarım alanının etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sorumluluk, Kavramsal Sanat, Grafik Tasarım, Afiş, Çocuk Gelinler.

* KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Tasarım, cagrigumus85@gmail.com

** KTO Karatay Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Tasarım, serifebetul@hotmail.com

THE IMPORTANCE OF CONCEPTUAL ART IN SOCIAL RESPONSIBILITY PROJECTS

Abstract

Conceptual art appeared in 1960s and has been used as a way of self-expression in many fields. Self-expression terms via art have been consolidated day by day and confronted us in different ways. Art which gained a different self-expression term via graphic design has substituted for social responsibility projects. Social responsibility projects which are expressed through conceptual art have been visually consolidated much more. Thanks to the design products such as posters, billboards, etc. formed through graphic design social responsibility projects are visually reinforced. In social responsibility projects reinforced by visuals the audience is able to comprehend the case more clearly and these projects produce a lasting impact thanks to the elements used in such as images, diagrams, photos, typographies. Social responsibility projects reach different masses as it has unified with graphic design. Here, it should be taken advantage of graphic design and lasting impressions should be evoked in the audience. The observed and appearing pictures, slogans, images might remain in one's memory generally taking a broader ground. It might be more effective and successful as visual memory and short sentences remain in mind. Therefore, it must always be given a broader place to the elements such as visuals, slogans, images. Provided that social responsibility projects are designed in a clear, lucid and simple way, it will reach the target audience easily and successfully. Accordingly, the relationship between conceptual art and graphic design was analysed primarily within the purpose of raising an awareness among the target audience through social responsibility projects. In this direction, placard designs themed "Child Brides" giving social message were made combining with conceptual art and a conclusion was drawn. The purpose of this study is to detect the place and importance of conceptual art in social responsibility projects and to analyse how and in what way the subject is handled through the concepts used in graphic design. The study was drawn upon literature review and document analysis, the means of qualitative data analysis. According to the study results, in the direction of seven placards it has been concluded that adopting interdisciplinary approaches and giving messages which include a solid conceptual background lead to positive results in associating art with social responsibility projects. In this respect, it has been deduced that graphic design field is effective.

Keywords: Social Responsibility, Conceptual Art, Graphic Design, Poster, Child Brides.

Giriş

"Sanat toplumları bir arada tutan bir iletişim aracı olarak yerini almıştır. Sanatçı ise güzel ya da çirkin düşünen ama düşündüren ürünlerle yaşadığı toplumu, çağının tüm özellikleriyle derinden duyan ve yansıtan insandır" (Deliduman, 2004, s. 33) . Sanat akımları sanatın var olduğu andan itibaren hayatımızın çoğu noktasında yer almıştır. Pek çok sanat akımının hayatımızda yer edinmesinin yanı sıra artık sanat akımları ile tasarımlar üretir hale gelinmiştir. Sanatı farklı noktalara taşıma noktasında ise kavramsal sanat olgusu 1960'lı yıllardan itibaren hayatımızda yer edinmiş bir akım olmuştur. Düşünce ve olgularla şekillenebilen sanat için farklı bir dil üslubu oluşmuştur. Tek düzeylilik anlayışından çıkan sanat artık kavramsal sanat ile kendini farklı bir yerde bularak uygulanmaya ve yapılmaya başlamıştır.

Bu çalışmanın yönteminde; Karpuz'un (2015, s.11) *Arkeoloji Sanat Tarihi ve El Sanatlarında Araştırma Teknikleri* isimli kitabında söz ettiği gibi, *"Araştırılan konunun çözümlenebilmesi amacı ile bilimsel araştırmalarda izlenecek bir yol bulunması gerekmektedir. Araştırmalarda doğru ve*

sağlıklı sonuçlara ulaşılabilme için problemin belirlenmesinden başlayarak çözüme kadar devam eden deney, gözlem karşılaştırma, tarama vb. unsurların yapılması gerekmektedir” bir yol izlenmiştir.

Bu doğrultuda kavramsal sanatın yeri ve önemini saptamak, grafik tasarım alanında kullanılan kavramlarla konunun ele alınış biçimleri incelenmiş ve kaynaklar taranarak nitel bir araştırma yapılmıştır. Bu makalede sosyal sorumluluğun bireyler ve toplum üzerindeki etkisi incelenmiştir.

SOSYAL SORUMLULUK

Sosyal Sorumluluk Nedir?

“Sosyal sorumluluk; kamu, özel sektör ve sivil toplumun bir amaç etrafında toplanarak, ortak yaşama yönelmeleridir. Diğer bir bakış açısından ise sosyal sorumluluk; kişi ve kurumların kendi çıkarlarının olduğu kadar toplumun genel çıkarlarını da geliştirecek ve koruyacak eylemlerde bulunmasıdır. Sosyal sorumluluk bireylerin toplumsal konularda bilgi beceri, deneyim ve kaynaklarını yine topluma geri vermesini hedefler.”

(<http://www.sosyalsorumluluk.org/sosyal-sorumluluk-nedir/>).

Sosyal sorumluluk insanlar üzerinde bir bilinç oluşturmaktadır. Farkındalık oluşturan sosyal sorumluluk bilinci insanların belirli bir konuda fark etmesi odaklıdır. Kurumlarda, özel sektörde, günlük yaşamda sosyal sorumluluklar sayesinde toplum bilinci ve algısı oldukça önemli bir yer teşkil etmekle beraber toplum bunların farkına varmaktadır. Sosyal sorumluluk içerisinde hemen hemen bütün olayları ele almaktadır. Ele alınan olaylar için yapılan projeler, atılan adımlar oldukça önemlidir. Bu konudaki tutumlar da sosyal sorumluluk algısını etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Sosyal Sorumluluk Projeleri Nelerdir?

Sosyal sorumluluk bilinci ile oluşturulan tüm kavramlar zamanla projelere dönüşmektedir. Bu projeler toplumun belirli bir konuya farkındalığını arttırmak amacıyla yapılmaktadır. Bu projelerin bazıları şu şekildedir: “Baba Beni Okula Gönder, Kardelenler, Aile İçi Şiddete Son, Çocuk Gelinler, Kadına Şiddete Hayır” vb. gibi pek çok proje yer almaktadır. Kadını ve baskıyı ele alan bu projeler toplumun farkına varması gereken konuları içermektedir. Bu konular sayesinde kadına olan saygı ve sevgi temellerinin yeniden atılması, güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Bireylerin tekrardan topluma kazandırılması ve baskıdan kurtulması amaçlanmaktadır.

Alınan haklar özgürlüklerin tekrar kazandırılması hedeflenmektedir. Yaşanabilir toplum için süreklilik ve sürdürülebilirlik toplum da yaşanan problemlerin çözülmesi ve iyileştirilmesi için bireylerin ve toplumun insani değerlerinin geliştirilmesi önceliklidir. Geçen zaman zarfında geleceğe iyi bir yatırım yapmak ve her bireyin aynı hassasiyeti göstererek yaşaması bu yönde davranış sergilemesi hedeflenmektedir. Her ferдин yaşadıkları topluma, buldukları ortama en önemlisi de paylaşılan dünyaya ve burada ki tüm canlılara karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluklar sosyal sorumluluk projeleri ile daha çok vurgulanmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde de bireyler kendilerini geliştirerek ve kalıcı sonuçlar ile buna göre kendilerini gerçekleştirmelerini sağlar. Kendini gerçekleştirmiş olan her birey toplum için kazandırılmış birer bireydir. Sosyal sorumluluk projeleri bireyleri topluma kazandırarak onlara olumlu yönde etkiler bırakmasını sağlamaktadır.

KAVRAMSAL SANAT

“Sanat, etnik veya kişisel herhangi bir tikelliğin ifadesi olamaz. Sanat, herkesi muhatap alan gayri şahsi bir hakikatin üretilmesidir. Burada ki önemli soru, evrensellik: Sanatsal yaratımda

evrensellik var mıdır, yok mudur? Çünkü günümüzün en önemli meselesi küreselleşmedir, dünyanın birliğidir” (Artun, 2013, s. 357). Toplumda yer bulan sanat çok farklı anlamlarla ve ifadelerle karşımıza çıkmaktadır. Bir iletişim aracı olarak da kullanılan sanat toplumu ve sanatçıyı bir araya getirmektedir. Sanatsal yönelimler kendinden önceki sanat akımlarına yönelik olarak şekillenmiş ve bu yönde gelişmişlerdir. Kavramsal sanat diğer sanat dalları gibi bu yönelimler ve şekillenmeler neticesinde hayat bulmuştur. Tam da bu ifadeye yönelik olarak sanat kavramlarla birleşmiş ve farklı bir yön oluşturmuştur. 1960’larda başlayan bu sanat akımı Dadaizm, Minimalizm gibi anlamlarla ve kavramsal düzenlemelerle ifade edilmeye başlandıktan sonra kavramsal sanatın temelleri atılmıştır. Artık ifadeler sanat içindir. Sanat tek kelime ya da kavramlarla yapılabilir ve uygulanabilir düşüncesi ile çalışılmaya başlanmıştır. Bu anlayış sayesinde kavramsal sanat vücut bulup akımlar arasında yerini almıştır. Kavramsal sanat estetik değerlerden daha çok fikir, anlam ve ifadelerle ön planda olan bir sanat akımıdır. Düşüncenin ön planda olduğu sanat akımı bir çok branşta yetkinliğini göstermiştir. Kavramsal sanatla ilişkilenen ve iç içe olan sanat dalları bulunmaktadır. Bunların başlıcaları: Happenings (Oluşumlar), Fluxus , Arte Povera (Yoksul Sanat), Performance Art (Performans Sanatı), Body Art (Vücut Sanatı) , Land Art (Arazi Sanatı) ve Video Art (Video Sanatı)’dır (Erden, 2012, s. 46).

Bu sanat dalları kavramsal sanat ile ilişkilidir. Sanatçı eserleriyle daima iç içedir. “*Tekil nesneyi dışlayarak yerine düşünceyi koyan kavramsal sanatçılar, belgeler, fotoğraflar, haritalar, taslaklar, videolar vb. ‘taşıyıcı araçlar’ kullanarak sanatın geleneksel tanımını ve biçimini sorgulayan bir devrim gerçekleştirmişlerdir*” (Antmen, 2008, s. 194). Bu dönemin en önemli temsilcisi ve öncüsü 1960’lı yıllarda tekrardan keşfedilen Fransız kökenli sanatçı Marchel Duchamp’dır. Sanat ortamına bu yıllarda damgasını vuran Duchamp, Kavramsal Sanatın düşünsel ve ideolojik temellerini “ready-made” (hazır nesne) kullanarak yaptığı eserlerle ortaya koymuştur. En dikkat çeken işlerinden biri olan ve sanata farklı bir durum kazandıran “Fountain” (Çeşme) isimli eseridir. Çeşme eseri ile algılarla oynayan Duchamp kavram algısını oluşturmuş ve sanat eserini izleyicilerin bakış açısına bırakmıştır. Kavramları izleyiciye yönelterek ve onların düşüncelerini sağlayarak sanat eserleriyle hafızlara kazınmıştır. Hazır nesneden meydana gelen “Çeşme” isimli eseri, bir pisuarın ters çevrilerek ve üzerine “R. Mutt” diye imzalanması, sanat galerisine koyularak sıradan bir şeyin bir sanat eseri olabileceğini göstermiştir (Antmen, 2016, s.194). Geleneksel anlayıştan çıkan sanat kavramlarla anlatılabilirliğini bu eserde bir kez daha ortaya koymaktadır. Jasper Johns ise ressam, heykeltıraş ve baskı sanatçısı olmasına rağmen kavramsal sanatçılar arasında yer almıştır. Johns da yaptığı “Flag” (Bayrak) isimli eseri ile aslında ilk kavram ifadesini kullanarak, hazır bir nesnenin sanat eseri olabileceğini göstermektedir. Kavramsal Sanata dair iz bırakan bir diğer sanatçı Amerika doğumlu olan Joseph Kosuth’dur. Kosuth da Duchamp gibi hazır nesnelere kullanarak sanat eserleri üretmiştir. Kimi zaman bir kar küreğini, kimi zaman bir sandalyeyi, kimi zaman ise bir abajuru kendine sanat nesnesi olarak seçen Kosuth objelerin anlamını, ifadesini ve biçimlerini kullanarak eserlerini üretmiştir.

1960 ve 1970’li yıllara damgasını vuran Joseph Beuys ise önemli kavramsal sanat temsilcilerinden biridir. “Çarpıcı performanslara imza atan Joseph Beuys (1921-86) gündelik nesnelere, kelimelere, basit çizimler, kısa filmler ve üç boyutlu yapılar sergileyen bir sanatçıdır” (Gözü, 2013, s.181). “*Beuys konferanslarında yalnızca para ve sermaye anlayışını değiştirecek yolları aramakla kalmamış, aynı zamanda konuya ilişkin ekolojik sorunları da gündeme getirmiştir*” (Atakan, 2008, s. 79). Beuys tema olarak toplumsal konuları ele alırken bunları yaşadığı deneyimlerle birleştirerek izleyicilerle buluşturmuştur. Beuys’un ürettiği eserler, toplumsal konulara da değinerek sanat yapmayı ve sanat yoluyla ifade etmenin gücünü göstermektedir. Beuys’un ele aldığı toplumsal içerikli konular

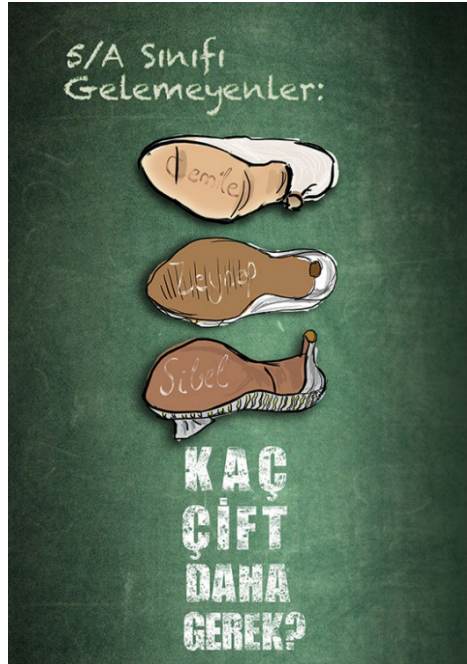
sayesinde sanat farklı bir amaca daha hizmet etmiştir. İzleyici bir kez daha düşünmeye yöneltilmiştir. Sanat bireysel konuları ele alırken aynı zamanda da toplumsal konuları da ele almaktadır. Sanat sanat için mi yoksa Sanat toplum için midir? sorusunu akıllara getirmektedir. “*Geleneksel anlamda, estetikten ziyade kavramı, yani düşünceyi önemseyen sanatsal yaklaşımlar; sanatın anlamını genişletti hatta belirsizleştirdi*” (Erden, 2013,s. 234). Bu nedenle sanat amacına ve yöntemine bağlı olarak topluma ve kendi içerisindeki “sanat” algısına da hizmet etmektedir. Sanat yüklediği anlama ve biçime göre şekillenebilmektedir.

Sosyal Sorumluluk Projelerinde Kavramsal Sanatın Yeri ve Önemi

Görsel veya dokunsal olmanın yanı sıra zihinsel bir imge oluşturmayı hedefleyen ve alışlagelmiş malzemeler ve teknikler kullanmak ya da eserler üretmek yerine farklı olarak malzeme ve teknikler kullanılarak yapılan bir sanat türü olan kavramsal sanat her alanda etkili şekilde yer edinmiştir (Sözen vd., 2015, s.162). Sanat yüklediği anlam ve ifadeye bağlı olarak şekillenirken aynı zamanda toplumsal konulara da hizmet etmektedir. “*Kavramsal sanat akla seslenir, hâlbuki seyircinin beklediği duygusal bir katılımdır. Sanat yapıtı maddi bir varlık olarak artık ortada yoktur, kavramsal sanatçı için geleneksel sanat yapıtı, yalnızca üzerinde düşünceyi bir ara durağı betimler. Oysa kavramsal anlayışta, kavram, biçim üzerinde öncelik hakkına sahiptir*” (Şahiner, 2013, s.134).

Bunun en iyi örneği Beuys’ un “Amerika’yı Seviyorum, Amerika’da Beni” isimli performansıdır. Sanatçı bu performansında Nazi baskısını ve çekilen zulmü izleyiciye aktarmaktadır. Kavramsal sanat akımı ile ilgili işler üreten sanatçılar, topluma hizmet etmek amaçlı eserler üretmişlerdir. Üretilen çalışmalar toplumsal konuları da irdelemektedir. Resim, grafik, heykel vb. sanat branşlarında sanat yoluyla yapılan eserlerde de topluma hizmet etme amacı bulunmaktadır.

Grafik tasarım alanında da kavramsal sanat algısı ele alınmaktadır. İki boyutlu olarak görülen işler bulunmaktadır. Bunları irdelemek ve bir kaçına değinmek gerekir ise şu örneklerle açıklanabilir:

Fotoğraf: 1 Melis Kahyaoğlu, “Çocuk Evlilikleri”, 2014.

(<http://www.tasarimyarismalari.com/cocuk-evlilikleri-afis-tasarim-yarismasi-kazananlari-belli-oldu/>).

İlk olarak ele alınan bu afiş tasarımına bakıldığında, buradaki kavram algısının ayakkabılardan meydana geldiği görülmektedir (Fotoğraf 1). Ayakkabıların ters yüzlerinin kullanılarak ve altlarına isimler yazılması bir kavram ifadesidir. Türk kültüründe gelin ayakkabılarının altına isim yazılması sırada evlenilecek kişileri ve ismi silinen kişinin de önce evlenecek olmasını temsil eder. Yeşil tahta üzerine yerleştirilen ayakkabılar küçük yaşta evlendirilen çocukların durumunu anlatmak amaçlı afiş de konumlandırılmıştır.

“Kaç Çift Daha Gerek” sloganıyla çocuk gelinlere değinilerek bir sosyal sorumluluk projesinin afiş yolu ile anlatımını gerçekleştirmiştir. Küçük yaşlarda okullarından alınarak evlendirilen çocukların durumunu anlatmak amacıyla bir sınıf tahtası kullanılarak durum anlatılmaya çalışılmıştır. Sınıfın ismi ve kaçınıcı sınıf olduğu, çocuk gelinlerin yaşlarını anımsatmak amacıyla belirtilmiştir. Kullanılan ayakkabılar, tahta, yazıda kullanılan tebeşir etkisi, yazı fontu, sloganı ve ayakkabıların altında yazılan isimlerle çalışma, sınıf ortamı ve anlatılmak istenen sosyal sorumluluk ifadesi ile bütünleştirilmiştir.

Fotoğraf: 2 Damla DURMUŞ, “Çocuk Evlilikleri”, 2014.

(<http://www.tasarimyarismalari.com/cocuk-evlilikleri-afis-tasarim-yarismasi-kazananlari-belli-odu/>).

Çocuk gelinleri konu edinen bu afiş tasarımının da (Fotoğraf 2) ise ifade biçimi olarak yastıkların ve sek sek oyununun bir kavram olarak kullanıldığı görülmektedir. Oyun yaşındaki çocukların evlendirilerek oyun haklarının, özgür yaşama haklarının elinden alındığını anlatmaktadır. Buradaki kavram algısı izleyiciyle direk etkileşim içindedir. Zemine çizilmiş olan oyun alanı, oyunun kurallarına göre yazılan rakamlar ve oyunun son bitişi olarak bilinen 4-5 rakamı ile de gerçek anlamda oyunun bittiği yastıklarla ifade edilmiştir. Oyun yaşındaki çocukların oyun oynaması gerekirken “koca” kavramıyla özdeşleştirilmiş bir birey ile o yastıklarda hayatının bitmesi temsil edilmiştir. Afiş de yer alan “Kızlarımızın geleceğini koruyalım, çocuk yaşta evlendirilmelerine engel olalım.” Sloganı yerinde ve net bir mesaj içeren şekilde afişte konumlandırılmıştır. Afişin siyah beyaz oluşu da durumun ciddiyetini göstermektedir.

Kına yakın!

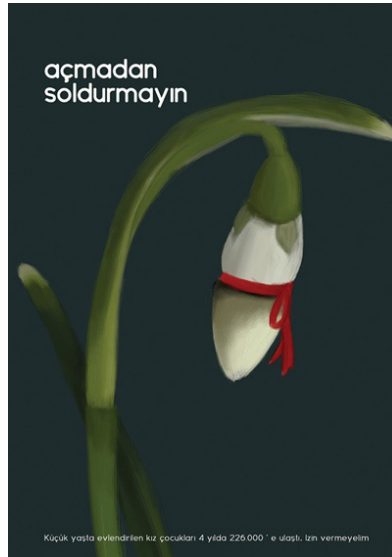
SODEV'in verilerine göre Türkiye'de 18 yaş altı evlilik oranının yüzde 37, yani yapılan her üç evlilikten birinin "çocuk evliliği" olduğu belirtilmektedir.

Fotoğraf: 3 Murut KARA, "Çocuk Evlilikleri", 2014.

(<http://www.tasarimyarismalari.com/cocuk-evlilikleri-afis-tasarim-yarismasi-kazananlari-belli-oldu/>)

Bir çocuk elinin görsel olarak kullanıldığı bu afiş çalışmasında da bir nesnenin kavram olarak kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 3). Kavram olarak kına ve çocuk eli seçimi oldukça etkilidir. Çocuk gelin temasını yansıtan bu çalışmada anlam ifadesini izleyiciye anlatmaktadır. Gelinlik çağa gelmiş yani reşit olmuş her genç kıza Türk kültürüne göre kına yakılır. Bunun anlamı ise "adanmışlıktır". Yani evlenen genç kızın eşine ömrünü adadığı ifade edilir. Fakat buradaki kına hem bir ima içerirken hem de bir adanmışlıktan daha çok kurban edilmek anlamında kullanılmıştır. Çünkü reşit bir yaşa gelmemiş bir çocuğu evlendirmek, onu mutlu etmeyecektir. Avuç içerisinde kullanılan üzgün ifade de bu durumun temsilidir.

Fotoğraf: 4 Gizem MEHMETOĞLU, "Çocuk Evlilikleri", 2014.

(<http://www.tasarimyarismalari.com/cocuk-evlilikleri-afis-tasarim-yarismasi-kazananlari-belli-oldu/>)

Fotoğraf 4’de yer alan afiş tasarımı ise bir kardelenin kavram olarak kullanıldığı görülmektedir. Kardelen çiçeği beyaz ve temiz görüntüsünden dolayı kız çocuklarına benzetilerek afiş de konumlandırılmıştır. Bu kardelen henüz açmadan, açılmasına izin verilmeden bir iple bağlanarak yaşamasındaki doğal süreç etkilenmektedir. Yerleştirilen kardelenin orta kısmına bağlanan kırmızı kurdele Türk kültüründe gelin olan kızın beline bağlanan kırmızı kurdeledir. Afişte kullanılan bu nesnelere ise çocuk gelinlerin durumu ifade etmektedir. Kardelenin tomurcuk iken yaşama sürecini soldurulduğunu anlatırken aynı zamanda da küçük yaşta evlendirilen çocuklar bu kavramlarla ifade edilmektedir.

İncelenen afişlerde kavramsal sanat bağlamları ifade edilmektedir. Bunlar afişlerdeki dolaylı ve doğrudan anlatımlarda görmek mümkündür.

Fotoğraf: 5 Şerife Betül PAPAĞAN, “Çocuk Gelin - Seri Afiş 1”, 2018.

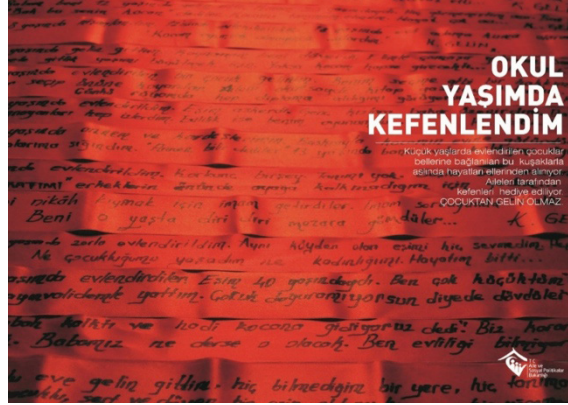
Fotoğraf 5’te görülen afiş tasarımı incelenecek olunursa, afiş beyaz bir zemin üzerinde kullanılmıştır. Kavramsal sanattan faydalanılarak yapılan bu çalışmada kavramlar ön plandadır. Bir okul önlüğü yakası, kırmızı minik kurdeleler ile yapılmış olan kavramsal sanat eseri fotoğraflanarak afiş de yer verilmiştir. Beyaz önlük yakalığı temiz ve saf çocukların okul yaşındayken okul önlüğü üzerine dantelli, süslü ve tertemiz yakalıklarını takmaları gerekirken onların bu çok küçük yaşlarda zorla nişanlanmalarına dikkat çekmiştir. Bu anlamda da yakalığın üstüne minik kırmızı nişan şeritleri yerleştirilmiştir. Artık okul önlüğünün yakalığı bir aksesuar olmaktan öte zorla takılmış bir tasma gibidir. Sloganda da yer verildiği üzere “Çocuk Yaşında Nişanlandım” sözü açıkça durumu ifade etmektedir. Okul yaşında olan çocukların evlendirilmemesi ve bu konuda dur denilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kırmızı renk kullanılarak ise slogana ve duruma dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Fotoğraf: 6 Şerife Betül PAPAĞAN, “Çocuk Gelin - Seri Afiş 2”, 2018.

Beyaz bir kumaş, kırmızı kanlı bir şerit ve kan üçlüsünden oluşan bu afiş tasarımı da kavramlar oldukça ön plandadır (Fotoğraf 6). Beyaz saflığın ve temizliğin rengi olarak kullanılırken bir anda üzerine gelen kanlı bir kurdele ile izleyiciyi düşündürme yoluna gidilmiştir. Bu afiş tasarımıdaki kırmızı kurdele gelinlerin beline bağlanan kırmızı şeritten yola çıkılarak kullanılmıştır. Bu kurdele anlam olarak temizliği ifade ederken, bu tasarımda kan ile kirlendiği görülmektedir. Çünkü küçük yaşlarda evlendirilen çocukların katili bu şeritleri bellerine bağlayanlardır. Sloganda da ifade edildiği üzere insanların çoğu sadece bu çocuk gelinleri izlemekte ve engel olmak için bir çaba göstermemektedir. Afişte anlatılmak istenilen mesaj ve slogan açıkça ifade edilmiştir.

Fotoğraf: 7 Şerife Betül PAPAĞAN, “Çocuk Gelin - Seri Afiş 3”, 2018.

Son olarak incelenen bu afişte ise kırmızı şeritler kullanılarak zeminde farklı bir ton kullanılmıştır (Fotoğraf 7). Buradaki kırmızı kurdeleler yine gelinlerin bellerine bağlanan şeritlerden oluşturularak yapılmıştır. Kullanılan her kurdelede bir çocuk gelinin hikayesi yer almaktadır. Hayat hikayelerinin yer aldığı bu kurdeleler tek bir düzende dizilerek fotoğraflanmış ve afiş tasarımıda kullanılmıştır. Bu afiş tasarımıda çocuk gelinlerin çığlıklarının kırmızı kurdeleler aracılığı ile dile getirildiği görülmektedir. Kavramlar bu afiş tasarımıda da yerini şeritler ve üzerindeki yazılarla göstermiştir. Küçük yaşta evlendirilen çocukların aslında ölümlerinin onları evlendirenler tarafından hazırlandığı ve onlara gelinlik yerine kefenlerinin verildiği anlatılmaktadır. Sloganda yer alan “Okul Yaşımda Kefenlendim” söylemi bu durumu açıklamaktadır.

Sonuç

Sosyal sorumluluk bireyler ve toplumlar için oldukça önemlidir. Sosyal sorumluk projeleri hayatımızın birer parçası olmakla birlikte her konuda projeler üretilmektedir. Kimi zaman sanat yoluyla kimi zaman ise farklı üsluplarda ele alınmaktadır. Kavramsal sanatın farklı disiplinlere göre uygulanması oldukça önemlidir. Grafik tasarımda yer bulan kavramsal sanat, ifadelerle ve anlatımlarla birleşerek farklı bir üslup oluşturmaktadır. Kavramların hayat bulduğu çalışmalar, projeler vb. gibi birçok uygulama pratikleri sayesinde durumu farklı anlatım yolları ile ifade etme şekilleri mümkündür. Bu ifade etme sanatı doğru biçimde kullanıldığı takdirde izleyiciden beklenen tepkileri almak olasıdır. Bu anlamda kavramların gücü ve ifade dili önemli bir yere sahiptir. Üretilen eserler neticesinde izleyici ve mesaj sürekli olarak etkileşim içerisinde. Doğru kavramlar, ifadeler ve doğru mesaj başarılı şekilde dönüt sağlamaktadır. Kavramların gücü kullanıldığı takdirde başarılı işlere ulaşmak mümkündür. Bu çalışmada da kavramların gücünün grafik tasarım yolu ile aktarımının incelenmesinden dolayı ortaya çıkabilen sonuçların ve mesajların incelenmesi neticesinde olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ele alınan yedi afiş doğrultusunda disiplinler arası

yaklaşımların benimsenmesi ve güçlü kavramsal alt yapı içeren mesajların verilmesinin sanat ve sosyal sorumluluk projelerinin ilişkilendirilmesinde olumlu sonuçlara yol açtığı saptanmıştır. Bu bağlamda grafik tasarım alanının etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Antmen, A. (2008). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Antmen, A. (2016). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Artun, Ç. A. (2013). *Sanat Manifestoları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atakan, N. (2008). *Sanatta Alternatif Arayışlar*. İzmir: Karakalem Kitapevi.
- Deliduman, C. (2004). *Türkiye’de Kavramsal Sanat*. Ankara: Standart Ekonomik ve Teknik Dergi.
- Erden, O. (2012). *Çağdaş Sanat TEMPO*. İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.
- Erden, O. (2013). 1863’ten Günümüze Modern ve Çağdaş Sanat. *TEMPO Özel Sayı*, İstanbul: Le color Kağıt Ürünleri San. Tic. Ltd, Şti.
- Gözü, Ç. E. (2013). *50 Sanat Fikri*. İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Karpuz, H. (2015). *Arkeoloji Sanat Tarihi ve El Sanatlarında Araştırma Teknikleri*. Konya: S.Ü. Baskı Evi.
- Sözen, M., U. T. (2015). *Sanat Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Şahiner, R. (2013). *Sanatta Postmodern Kırılmalar*. Ankara: Sözkese Matbaası.

İnternet Kaynakça

(<http://www.sosyalsorumluluk.org/sosyal-sorumluluk-nedir/>)

(Erişim Tarihi: 30.04.2018)

Görsel Kaynakça

1-4 : (<http://www.tasarimyarismalari.com/cocuk-evlilikleri-afis-tasarim-yarismasi-kazananlari-belli-oldu/>) (Erişim Tarihi : 30.04.2018)